

Geçmişten Günümüze Yongle Ansiklopedisi

Fatma Ecem Ceylan*

Giriş

Yazının icadıyla beraber süregelen bilginin toplanması ve paylaşılması fikri ansiklopedilerin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Çin’de ansiklopedinin ortaya çıkışını anlatmadan önce batıdaki gelişimine değinmemek neredeyse imkânsızdır. MÖ 384-322 yıllarından günümüze kadar varlığını sürdüren ansiklopedi, terim anlamı olarak bütün bilim dalları ya da belirli bir bilim dalı hakkında kapsamlı bir bilgi içeren başvuru kaynağı anlamına gelmektedir.¹

Ansiklopedi kelimesi köken olarak Yunanca kelimeler olan “enkuklios” ve “paideia”nın birleşiminden gelmektedir. “Enkuklios” kelimesi Türkçe olarak genel, “paideia” kelimesi ise eğitim, kültürel etkileşim anlamına gelmektedir. Bu iki kelime yan yana geldiğinde “genel eğitim” veya “genel kültür bilgileri” anlamına gelmektedir.²

İlk ansiklopedinin kim tarafından ne zaman yazıldığı tartışmalı konulardan biri olmasına rağmen ansiklopedinin kökeninin Yunan medeniyetine dayandığı ileri sürülmektedir.³

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Çin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Nevşehir/TÜRKİYE, ecemgokdemir@gmail.com ORCID: 0000-0001-8989-8715
DOI: 10.37879/9789751749987.2022.31

1 “Encyclopaedia”, *Britannica Concise Encyclopedia*, Encyclopedia Britannica, Inc., Peru 2006, s. 620.

2 Aude Doody, “Pliny’s “Natural History: Enkuklios Paideia and the Ancient Encyclopedia”, *Journal of the History of Ideas*, C 70, S 1, Philadelphia 2009, s. 3-4.

3 Zakir Avşar, Elif Emre Kaya, vd., “Toplumsal ve Siyasal Bir Proje: Ansiklopedi ve Ansiklopedizm”, *Akdeniz İletişim Dergisi*, S 22, Antalya 2014, s. 223, Bk. Serdaroğlu Ü. Serdar, Yıldırım Kadir, “İstanbul’un Ansiklopedileri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C 8, S 16, İstanbul 2010, s. 593, ayrıca Bk. Ayhan Aykut, “Ansiklopedi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C 3, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1991, s. 217.

Bazı kaynaklarda ilk ansiklopedinin MÖ 384-322 yılları arasında yaşamış olan Aristoteles tarafından hazırlandığı bilgisi yer alırken bazı diğer kaynaklarda ise en eski ansiklopedinin Yunan düşünürü Eflatun'un yeğeni "Speusippos'un (MÖ 408-339/338) ansiklopedisi" olduğu bilgisi yer almaktadır.⁴ Nitekim biz, bilim insanları tarafından kabul edilen ve günümüze kadar varlığını sürdüren en eski ansiklopedik eserin Pliny'nin⁵ "Doğa Tarihi (Naturalis Historia)" olduğunu söyleyebiliriz.⁶

Orta Çağın ilk dönemlerinde yazılan en etkileyici ansiklopedik çalışma Seville'li Isidore'un (560-636) "Etymologiae (Etimoloji veya Köken Bilim)" adlı eseridir. 20 kitaptan oluşan eser; dil bilgisi, hitabet, mantık, geometri, coğrafya, mineral bilimi⁷, müzik, ansiklopedi, insan anatomisi, psikoloji, mimari, tarım gibi alanları kısacası bilinmesi gereken her şeyi kapsamaktadır.⁸ Orta Çağ döneminde ait en eski ansiklopedilerden bir diğeri ise Beauvais'li Vincent'in (1190-1264) yazdığı "Speculum Maius (Büyük Ayna)" adlı eserdir. Eserde adının da işaret ettiği gibi, "dünyanın ne olduğunu ve ne olması gerektiğini" birlikte anlattığı bilgisi verilmektedir.⁹

18. yüzyılda Aydınlanma Çağı'na girilmesiyle Denis Diderot ve Jean Le Rond d'Alambert'in Fransa'da yayınlanan "Encyclopédie" adlı eseri yeniçağa damgasını vuran ansiklopedilerden biri olmuştur (1751-1765). 18. yüzyılın Avrupası'nda "Encyclopédie" geçmişte benzeri görülmemiş bir akademik derinliğe ve bütünlüğe sahip bilgi kaynağı olmuştur.¹⁰

4 Avşar, Kaya, vd., agm., s. 223.

5 Pliny (23-79), günümüzde Gaius Plinius Secundus veya Yaşlı Pliny olarak bilinmektedir. Günümüze kadar gelen ilk ansiklopedik eseri "Doğa Tarihi" (Naturalis Historia) ile ünlenmiştir. "Doğa Tarihi", diğer ansiklopedik eserlerin öncüsü niteliğindedir. Toplam 37 kitaptan oluşmaktadır. Eserde, cennetten dünya üzerindeki karalara ve denizlere, insandan hayvana, hayvandan bitkiye, ilaç yapımında kullanılan hayvanlardan bitkilere, kayalardan minerallere ilerleyen kademeli bir sıralama takip edilmiştir. (Bk. Aude Doody, *Pliny's Encyclopedia: The Reception of the Natural History*, Cambridge University Press, New York 2010, s. 27) Pliny, "Doğa Tarihi"nin yanı sıra tarih, konuşmacıların eğitimi, dilbilim ile ilgili problemler, savaş taktikleri ve Pomponius Secundus biyografisi üzerine kitaplar yazmıştır. (Bk. Trevor Murphy, *Pliny the Elder's Natural History: The Empire in The Encyclopedia*, Oxford University Press, New York 2004, s. 3.)

6 Murphy, *age.*, s. 13.

7 Mineral Bilimi: Mineral ve billurlarla, onların fiziksel ve kimyasal özelliklerini inceleyen bilim dalıdır.

8 Ernest Brehaut, *An Encyclopedist of the Dark Ages: Isidore of Seville*, Columbia University Press, New York 1912, s. 32.

9 Avşar, Kaya, vd., agm., s. 224.

10 Florian Knothe, "Depictions of Glassmaking in Diderot's "Encyclopédie", *Journal of Glass*

Çin’de ansiklopedinin ortaya çıkışı ise batıdan biraz daha farklı gelişmiştir. Çin’de “leishu (类书)” yani kategori kitabı olarak adlandırılan ansiklopedi, değerli antik kitaplar veya araştırmalarda kullanılan ana kaynaklar derlenerek ve döneme uygun yöntemler kullanılarak yazılmıştır. Ansiklopedilerde kullanılan kaynakların çoğu bir kelime dahi değiştirilmeden bütün bir kitap veya bütün bir metin olarak yazıya aktarılmıştır. Bu da eski kaynakların günümüze kadar ulaşmasına olanak sağlayarak bilginin gelecek nesillere aktarılmasını mümkün kılmıştır. Çin tarihindeki ilk ansiklopedi¹¹, 220 yılında (Üç Hanedanlık Dönemi) Wei İmparatoru Cao Pi (曹丕)’nin emriyle hazırlanan “Huanglan (İmparatorun Aynası)¹²” adlı eserdir.¹³ Ancak bu eser maalesef günümüze kadar ulaşmamıştır. Üç Hanedanlık döneminden sonra yazılan ansiklopediler içerik olarak daha kapsamlı hale getirilmiştir. Bu ansiklopedilere örnek olarak; Bei Tang Shu Chao (Kuzey Salonundan Kitap Alıntıları)¹⁴, Yiwen Leiju (Sanat ve Edebiyat Antolojisi)¹⁵, Taiping Yu-

Studies, C 51, New York 2009, s. 154.

11 Çin tarihindeki ilk ansiklopedik eserin dönemi ve adı tarihçilere göre farklılık göstermektedir. Örneğin, Eberhard, ilk ansiklopedi olarak Qin döneminde Lü Buwei tarafından derlenen “Lüshi Chunqiu (Lü Buwei’in İlkbahar ve Sonbaharı, 吕氏春秋)” adlı eseri ele alırken, Çin tarihçilerinden Zhang Chenshi, Han döneminde sözlük formatında yazılmış “Er Ya (尔雅)” adlı eseri ilk ansiklopedi olarak kabul etmektedir. (Ayrıntılı bilgi için Bk. Wolfram Eberhard, Çin Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2007, s. 114. Ayrıca Bk. Chenshi Zhang (张忱石), *Yongle Dadian Shihua* (永乐大典史话), Guojia Tushuguan Chubanshe, Beijing 2014, s. 1.) Ancak birçok tarihçi bugünkü ansiklopedi formatına uygun olarak yazılmış ilk ansiklopedik eserin “Huanglan” olduğu kanıtındadır.

12 Huanglan (皇览): Bazı kaynaklarda “İmparatorun Aynası” olarak Türkçeye geçirilen Huanglan adlı eser, Türkçeye birebir “Hanedanlık İncelemesi” olarak da çevrilebilir. Eser, 220 yılında İmparatorun emriyle Huan Fan (桓范), Wang Xiang (王象) ve Mou Xi (缪袭) önderliğinde derlenmeye başlanmış ve 222 yılında tamamlanmıştır. Konfüçyüs klasiklerini içeren Huanglan, 40’dan fazla alan içermektedir. Eser, sonraki dönemlerde hanedanlıklar tarafından her ne kadar koruma altına alınsa da Sui döneminde (581-618) kaybolmuştur.

13 Xiaojian Ni (倪晓建), “Leishu Zhi Ti Yanmian You Xu: Jinian Yongle Dadian Bianzuan 600 Nian (类书之体, 延绵有续—纪念《永乐大典》编纂600年)”, *Zhongguo Tushu Xuebao*, C 28, S 5, Beijing 2002, s. 25, ayrıca Bk. Serdaroğlu, agm., s. 594.)

14 Bei Tang Shu Chao (北堂书钞): Tang döneminde yazılan ve günümüze kadar gelen büyük ansiklopedilerden biridir. Yu Shinan (虞世南) tarafından derlenmiştir. Ansiklopedi; İmparator, İmparatoriçe, siyasi metotlar, ceza kanunu, soylular, memurlar, törenler, sanat ve edebiyat, müzik, savaş sanatı, giyim ve kuşam, gemiler, yiyecek ve içecek, gökyüzü, mevsimler ve yeryüzü olmak üzere 19 bölümden oluşmaktadır ve içerisinde Sui Hanedanlığı öncesinde yazılan eserlere yer verilmiştir. Ancak bu eserlerin çoğu günümüze kadar varlığını sürdürememiştir.

15 Yiwen Leiju (艺文类聚): Tang İmparatoru Gaozu (Li Yuan)’nun emriyle Ou Yangxun (欧阳询) tarafından derlenmiştir. Eserin yazımı üç yıllık bir çalışma sonucunda 624 yılında tamamlanmıştır. Tang döneminin dört büyük ansiklopedisinden biri olan eser, 100 cilt, 46

lan (Taiping Döneminin İmparatorluk İncelemeleri)¹⁶, Wenyuan Yinghua (Edebiyat Bahçesinin En Güzel Çiçekleri)¹⁷, Cefu Yuangu'i (İmparatorluk Arşivinin Büyük Kaplumbağası)¹⁸ ve Yongle Dadian'ı (Yongle Ansiklopedisi) verebiliriz.

Yongle Ansiklopedisi

Yongle Ansiklopedisi, yaklaşık olarak 600 yıl önce Ming¹⁹ döneminin ünlü İmparatoru Yongle döneminde vücut bulmuştur. İmparator Yongle, Ming Hanedanlığının 3. imparatorudur. Taht varisi olmamasına rağmen yeğenini devirerek tahta çıkan Yongle, hanedanlık içerisindeki bakanlardan ve memurlardan destek alamayacağını bildiği için tahta çıktığı dönemde yaptığı katliamlarla bilinmektedir. Yeğenine sadık olan ve ona direnen birçok aydın yine bu dönemde katledilmiştir. Bu da İmparatorun büyük tepki almasına neden olmuştur. Ancak İmparator, eğitim ve kültür alanında köklü değişiklikler yaparak halkın gönlünü geri kazanmayı başarmıştır.²⁰ İmparatorun yaptığı 5 büyük tarihi olay ise İmparator Yongle adının dünya çapında

bölüm ve 727 konu başlığından oluşmaktadır.

16 Taiping Yulan (太平御覽): Song döneminde yazılan ünlü ansiklopedilerden biridir. Li Fang (李昉), Li Mu (李穆) ve Xu Xuan (徐鉉) tarafından derlenmiştir. 977 yılında derlenmeye başlanan eser, 983 yılında tamamlanmıştır. Gökyüzü, yeryüzü, insanlar, olaylar ve nesnelere başlığı altında 1000 cilt ve 55 bölümden oluşmaktadır.

17 Wenyuan Yinghua (文苑英華): Song döneminde yazılan dört büyük kitaptan biridir. Eski dönemlerde yazılan şiir ve edebi yazıların derlemesi biçimindedir. Song İmparatoru Taizong'un emriyle Li Fang önderliğindeki 20 kişilik bir grup tarafından derlenmiştir. Eser; Liang Hanedanlığından Beş Hanedanlık dönemine kadar yazılan edebi eserleri içermektedir. Ayrıca şiir, kaside, şarkılar, denemeler gibi 39 çeşit edebi yazın türünü içinde barındırmaktadır.

18 Cefu Yuangu'i (册府元龟): Song döneminde derlenen dört büyük kitaptan sonuncusudur ve dönemin en kapsamlı ansiklopedisi olma özelliğine sahiptir. 1005 yılında Song İmparatoru Zhenzong'un emriyle Wang Qinruo (王钦若) tarafından derlenmeye başlanmıştır. 1013 yılında tamamlanan eser, 1000 ciltten oluşmaktadır. İmparatorlar, veliyaht olmamasına rağmen tahta çıkan imparatorlar, tahtı gasp edenler, diğer ülkelerin yöneticileri, imparatorluk ailesi, uzaktan akrabalar, yönetimde etkili olan üst düzey memurlar vb. gibi toplam 31 bölüm içermektedir. Her bölüm ise kendi içinde konu başlıklarına ayrılmıştır. Eser içinde toplam 1104 konu başlığı bulunmaktadır.

19 "Parlak, aydınlık" anlamına gelen Ming Hanedanlığı, Çin topraklarını Moğol esaretinden kurtararak Han halkının yeniden güçlenmesini sağlamış; ekonomi, siyasi, ticaret ve kültür alanında yapılan reformlarla birlikte Çin topraklarını aydınlatmış ve hanedanlığı refaha ulaştırmıştır.

20 Wanpu Xu (许婉璞), "Yongle Dadian: Wo Guo Gudai Leishu Bianzuan de Dianfan (《永乐大典》——我国古代类书编纂的典范)", *Chuban Faxing Yanjiu*, S 10, Beijing 2006, s. 71.

ünlenmesini sağlamıştır. Bu olaylar ise şunlardır: 1) Başkent'in Nanjing'den Pekin'e taşınması, 2) Zheng He'nin Batıya Seyahatleri²¹, 3) Yongle Ansiklopedisi, 4) Annan'ın (bugünkü Vietnam) İstilasası, 5) Beş Büyük Moğol Seferi. Bu beş büyük tarihi olayın her biri bir diğeri kadar önem arz etse de günümüzde biz İmparator Yongle'yı daha çok şu iki olayla tanımaktayız. Bunlar; Amiral Zheng He'nin Batıya (Güneydoğu Asya üzerindeki ülkelere) yaptığı seyahatleri ve adını İmparator Yongle'dan alan dünyanın en kapsamlı ansiklopedisi olan Yongle Ansiklopedisi'dir.

İmparator Yongle tahta çıktıktan hemen sonra (1403) dönemin büyük aydınlarından Xie Jin (解縉)²², Hu Guang (胡广) ve Hu Yan (胡俨)'e bugüne kadar yazılmış tüm eski kaynakları derleyerek büyük bir ansiklopedi hazırlamalarını emretmiştir. 147 bilim insanının üzerinde çalıştığı ansiklopedi tamamlanarak "Kaynak Derlemesi (文献大成)" adıyla İmparator'a sunulmuştur. Ancak İmparator Yongle, hazırlanan ansiklopediyi içerik olarak basit bulduğu için beğenmemiştir. Bunun üzerine 1405 yılında Yao Guangxiao (姚广孝), Xie Jin (解縉) ve Zheng Ci (郑赐) İmparator Yongle'nın istediği gibi bir ansiklopedi hazırlığına başlamıştır. Bu esnada İmparator Yongle ve Yao Guangxiao ansiklopedide yer alması planlanan her bir alan üzerine uzmanlaşmış aydınlar aramaya başlamıştır. Bu aydınlar, Yongle'nın

21 Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfinden 87 yıl önce yapılan Zheng He'nin Batıya Seyahatleri hem Avrupa hem Asya tarihi için büyük değer taşımaktadır. Çünkü 1402 - 1434 yılları arasında Zheng He'nin batıya yapılan yedi seyahatiyle beraber Asya ve Afrika üzerinde seyahat edilen 30'dan fazla ülke arasında ekonomik ve kültürel ilişkiler kurulmuş, bu ülkelerden getirilen bitki türleriyle Çin'deki bitki örtüsü genişletilmiş, Çin astronomisi ve Çin tıbbı ilerlemiş, Çin'e değerli taşlar, kokular ve baharatlar getirilmiştir. Bu seyahatleri önemli kılan diğer bir nokta ise bu seyahatler için inşa edilen gemilerin büyüklüğü ve içindeki mürettebat sayısıdır. Zheng He araştırmacılarına göre; Zheng He'nin seyahatleri diğer seyahatlerle karşılaştırıldığında hiçbir donanma Zheng He'nin donanmasının seviyesine ulaşamamaktadır. (Bk. Fatma Ecem Ceylan, "Müslüman Çinli Amiral Zheng He'nin Aile Tarihine Genel Bir Bakış", *Current Research in Social Sciences*, C 2, S 2, Ankara 2016, s. 40.)

22 Xie Jin (解縉, 1369-1415), Jiangxi Jishui (江西吉水)'den gelmektedir. Ming döneminin önemli devlet adamlarından ve aydınlarından birisidir. Doğuştan zeki ve dahi olarak bilinen Xie Jin, şiir ve Çin hat sanatında ustadır. 1388 yılında saraya memur olarak girmiştir. Ming Hanedanlığının ilk İmparatoru Hongwu'nun sevgisini kazanmıştır Yongle döneminde İmparatorluk Kütüphanesi'nde çalışmaya başlamıştır. Hanlin İmparatorluk Akademisi'nde akademisyen olarak görev yapmıştır. Aynı zamanda Taizu Shilu ve Lie Nü Zhuan bölümlerinin derlenmesinde genel editör olarak görev almıştır. Ming döneminde birçok eser derlemesine rağmen bu eserlerin çoğu günümüze ulaşamamıştır. Derlediği ve bugün bilinen en önemli eseri Yongle Ansiklopedisi'dir. (Xiejin biyografisi hakkında ayrıntılı bilgi için Bk. Xiaoping You (尤小平), "Xie Jin yu Yongle Dadian (解縉与《永乐大典》)", *Fujian Shi Da Fuqing Fen Xiao Xuebao*, S 1, Fujian 2013, s. 101-105.)

isteği üzerine Yuan Hanedanlığının sonunda köylü isyanı hakkında deneyime sahip, ilk İmparator Hongwu'nun siyasi düşünce yapısına hâkim kişiler arasından seçilerek toplanmıştır. Yeni ansiklopedi projesinde genel editör (3 kişi), yardımcı editör (25 kişi), derleyici, müellif²³, metin tenkitçisi, müstensih²⁴, son okuyucu, nakkaş, noktacı²⁵ olarak 2169 kişi²⁶ görev almıştır. Bu 2169 kişi uzman oldukları alanlara göre gruplara ayrılarak o alana hâkim bir yardımcı editörün başkanlığına verilmiştir. Bu sistem ise beraberinde birçok çalışma alanının bağımsız şekilde gelişmesine katkı sağlamıştır. Örneğin; Coğrafya kitaplarını inceleyen grup, Çin'deki bölgeler ve başkentler konu başlığı altında Ming dönemine kadar yazılmış tüm kaynakları taramaktadır. Bu da ansiklopedinin derleme aşamasının hızlıca tamamlanmasına katkı sağlamıştır. 1405 yılından 1408 yılına kadar süren proje sonucunda ansiklopedi 1407 yılında "Yongle Ansiklopedisi" adını alarak 1408 yılında resmi olarak tamamlanmıştır.

Çin'in en büyük kültür mirasından biri olan Yongle Ansiklopedisi hazırlanırken İmparator Yongle, İmparatorluk Arşivi ve Kütüphanesi'nde bulunan eserlerin yeterli olmadığı kanaatine vararak halktan Ming Hanedanlığının ilk dönemlerine kadar yazılmış ne kadar değerli eser varsa ücretine bakılmaksızın satın alınmasını emretmiştir.²⁷ İmparatorun emriyle toplanan kitaplarla beraber Qin Hanedanlığından önceki dönemlerden baş-

23 Kitap yazar veya kitap hazırlayan, bir eseri ortaya koyan ve eserin sahibi olan kimse, yazar. ("Müellif" maddesi, *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s. 1430.)

24 İstinsah eden, kitap vb. eserleri yazarak kopya eden kimse. ("Müstensih" maddesi, *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s. 1440.)

25 Çalışmamızda, eserin yazımında cümle sonlarına kırmızı mürekkep kullanarak nokta koyan kişileri tasvir etmek için "noktacı" terimi kullanılmıştır. "Noktacı" kelimesi, "noktacılıkla ilgili, noktacılığı uygulayan kimse" anlamına gelmektedir. ("Noktacı" maddesi, *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s. 1480.)

26 1405'den 1408 yılına kadar süren 3 yıllık süre zarfında ansiklopedi projesinde görev alan kişilerin bazılarının ölümü ya da iş değiştirmesi sonucunda görev alan kişi sayısı sürekli değişmiştir. Ansiklopedi projesinde görev alan kişilerin asli sayısının aslında 2180 kişiden fazla olduğu tahmin edilmektedir. (Sayı hakkında ayrıntılı bilgi için Bk. Zhongmin Wang (王重民), "Yongle Dadian de Bianzuan Jiqi Jiazhi (《永乐大典》的编纂及其价值)", *Shixue Shi Yanjiu*, S 5, Beijing 1980, s. 32.) Yongle Ansiklopedisi'nin hazırlanmasında görev alan bu 2180 kişinin görev dağılımı ise şu şekildedir: 3 Genel Editör, 25 yardımcı editör, 347 derleyici, 5 derleme aşamasını hızlandıran memur, 332 müellif, 57 metin tenkitçisi, 1381 müstensih, 10 son okuyucu profesör ve 20 idari memur. (Görev dağılımı hakkında ayrıntılı bilgi için Bk. Bogong Guo (郭伯恭), *Yongle Dadian Kao (永乐大典考)*, Shanxi Renmin Chuban She, Shanxi 2014, s. 16.)

27 Zhang, *age.*, s. 5.

layarak Ming döneminin ilk dönemine kadar Çin klasikleri²⁸, din (Budizm, Taoizm vb.), tiyatro, tıp, tarım, jeoloji, sanat, astronomi, mimari, felsefe gibi birçok alanda yazılan 8 binden fazla eser Yongle Ansiklopedisi içerisinde yerini almıştır. Düşünce, ahlak, şiir, Çin'in sınır kavimleri, coğrafya, soy isimler, yönetim, hukuk, içkiler, biyografi, kehanet, mimari (geçitler, köprüler, salonlar, depolar, duvarlar, ofisler), köyler, başkentler, tarih, ölü gömme gelenekleri, astronomi, botanik, tahıllar, askeri konular, Budizm, Taoizm, seyahatler, bronzlar, yiyecek ve içecekler, mağaralar, rüyalar, bilim insanları, tiyatro, kurban törenleri, giyim, matematik, resim, marangozluk, postaneler, şamanlar, edebi koleksiyonları gibi konular Yongle Ansiklopedisi'nin içerisinde yer alan konulara örneklerdendir.²⁹

Yongle Ansiklopedisinin tamamı el yazmasıdır. Fransızların “Encyclopédie ve İngilizlerin “Büyük Britannica Ansiklopedisi” adlı eserlerinden yaklaşık olarak 300 yıl önce yazılmıştır. Diderot ve d’Alambert’in “Encyclopédie” adlı eseri 28 cilt, 22 milyon 680 bin kelimededen³⁰ oluşurken Yongle Ansiklopedisi 22.937 el yazması tomar, 11.095 cilt, 370 milyon karakterden oluşmaktadır. Eserin içindekiler kısmının yalnızca 60 el yazması tomardan oluşması eserin içeriğinin ne kadar zengin olduğunun en büyük kanıtıdır.

Ansiklopedinin yazımında en iyi kalite beyaz kâğıt kullanılmıştır. Bu kâğıt, parlak kırmızı mürekkep ile cedvelenmiştir (yazıyı çevreleyen çizgi çizilmiştir). Cedvelenmiş iç bölüm, yarım sayfa için 8 sütuna ayrılmıştır. Büyük karakterler yukarıdan aşağıya bir satır halinde, küçük karakterler ise yukarıdan aşağıya iki satır halinde yazılmıştır. Her satırda toplam 28 karakter vardır. Yazımında siyah mürekkep kullanılarak “Kaiti”³¹ yazı biçimi esas

28 Çin klasikleri; Qin Hanedanlığından önce yazılan tüm tarihi kayıtları içermektedir. Bu tarihi kayıtlar, içerik bakımından dört bölüme ayrılmaktadır. Bunlar; Konfüçyüs Klasikleri (经), Tarih kitapları (史), Qin Hanedanlığı öncesinde düşünürler tarafından yazılan eserler ve dini kitaplar (子), Edebi eserler ve şiir derlemeleridir (集).

29 L. Carrington Goodrich, “More On The Yung-Lo Ta-Tien”, *Journal of the Royal Asiatic Society Hong Kong Branch*, C 10, Hong Kong 1970, s. 21.

30 Xianzhang Yan (阎现章), “Lun Xie Jin de Wenhua Chuanbo Neijie Chuanggou Sixiang yu Yongle Dadian de Bianji Chuanbo Tese (论解缙的文化传播媒介创构思想与《永乐大典》的编辑传播特色)”, *Henan Daxue Xubao*, C 49, S 5, Henan 2009, s. 124.

31 Kaiti (楷體): Kaishu (楷书), Zhenshu (真书) veya Zhengshu (正书) olarak da bilinmektedir. Çin yazısının zaman içinde geçirdiği evrimin en son halidir. Bu yazı biçiminin ortaya çıkmasıyla beraber Çince karakterlerin yazımı standart hale getirilmiştir. Kaiti yazı biçiminin Han döneminin sonunda Üç Hanedanlık döneminde ortaya çıktığı tahmin edilmektedir. 5. yüzyılda, Güney Kuzey Hanedanlıkları döneminde ise yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bugün, bu yazı biçimi hala Çin'in standart yazısı olarak kullanılmaktadır.

alınmıştır. Her cildin yaprak sayısı, 1 ile 3 el yazması tomar yani 30 ile 50 yaprak sayısı arasında değişiklik göstermektedir. Her yaprakta çerçevenin dışına Yongle Ansiklopedisi'nin kaçınıcı tomarı ve yaprağı olduğu ve alıntı yapılan kitabın adı yazılmıştır. Alıntılanan kitap adları ve nokta işareti kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Ansiklopedi içerisinde bulunan çizimler, mürekkep ve fırça kullanılarak düz ve basit çizgilerle çizilmiştir. Her bir cildin sol üst köşesine sarı ince bir yer işareti konulmuştur. Kapağın üstünde ise “Yongle Dadian” ve cilt sayısı yazılı iki etiket bulunmaktadır.³² Yanındaki satıra küçük karakterlerle cildin hangi yaprakları kapsadığı yazılmıştır. Metnin dört bir tarafı iki çizgi halinde cedvellenerak siyah mürekkeple işaretlenmiştir. Dış çizgileri, mavi renk kenarlıklarla süslenmiştir. Her ciltte konu başlıkları ses benzerliklerine göre yazılmıştır. Her cildin son yaprağına derleyen kişilerin adları, rütbelere göre sıralanarak görevi ve adı yazılmıştır.³³ Her cilt, yaklaşık olarak 50,5 cm uzunluğunda, 30 cm. çapındadır.³⁴ Kitabın kapağı, asiliğin temsili olan kalın sarı ipek kumaşla kaplanmıştır.

Eski Çin ansiklopedilerinde sınıflandırma genellikle konuya veya karaktere göre yapılırken Yongle Ansiklopedisinin kullandığı sese göre sınıflandırma sistemi onu diğer ansiklopedilerden ayıran önemli özelliklerden biridir. Yongle Ansiklopedisi içerisinde yer alan kelimeler ses benzerliğine³⁵ göre ayrılarak tarihi kayıtlara veya tarihi verilere göre sıralanmıştır.³⁶ Kısacası ansiklopedinin yazımında “Ses Benzerliği-Karakter-Olay-Kaynak” sıralaması kullanılmıştır. Ansiklopedi içerisinde yer alan her bir kelime, tarihi kayıtlardan yapılan alıntılarla açıklanmıştır. Eserin yazımı ise üç aşamada gerçekleşmiştir: Öncelikle derlenmesi planlanan kitaplar belirli gruplara ayrılır. Her grup, bir yardımcı editörün başkanlığına verilir. Örneğin; bu projede görev alan Lin Huan (林环) “Shu Jing (Belgeler Kitabı)”³⁷ adlı

32 Zhang, *age.*, s. 5-6.

33 Yan, *agm.*, s. 125.

34 H. McAleavy, “More Remains of the Greatest Chinese Encyclopaedia: Yung Lo Ta Tien”, *The British Museum Quarterly*, C 15, Londra 1941 – 1950, s. 37.

35 Ansiklopedide ses benzerliklerine göre ayrılan karakterlerin sınıflandırmasında İmparator Yongle'nin babası, Ming Hanedanlığının ilk İmparatoru Hongwu döneminde yazılan “Hongwu Zhengyun (Hongwu Döneminin Doğru Ses Bilgisi, 洪武正韻)” adlı eser esas alınmıştır.

36 Zhongli He (何忠礼), Jin Zheng (郑瑾), “Lüelun Songdai Leishu Dasheng de Yuanyin (略论宋代类书大盛的原因)”, *Zhejiang Daxue Xuebao*, C 33, S 1, Hangzhou 2003, s. 31.

37 Shu Jing (书经): MÖ 5. yüzyılda Konfüçyüs tarafından derlenen beş klasikten biridir. Xia, Shang, Zhou dönemine kadar var olan 2000 yıllık tarihi kayıtları ele almaktadır. Genellikle savaşlardan önce verilen nutuklar gibi birçok resmi belgeyi içinde barındırmaktadır. Ancak eser, içinde felsefi alanda da birçok belge barındırmaktadır. (Bk. Eberhard, *age.*, s. 75.)

eserin, Wang Yanwen (王彦文) Shi Jing (Şarkılar Kitabı)³⁸ adlı eserin, Gao Dechang (高得肠) “San Li (Üç Tören Klasığı)”³⁹ adlı eserin, Jiang Yonwen (蒋用文) ve Zhao Youtong (赵友同) “Yijing Fang (Geleneksel Çin Tıbbı)”⁴⁰ adlı eserin yardımcı editörlüğüne verilmiştir. Sonrasında derleyiciler, klasiklerin içinden en iyi olan kitapları seçerek eserin içindeki metnin arkasına veya metnin içinden seçtikleri cümlelerin altına notlar alırlar. Sonra seçtikleri metinlerde yer alan olayları kronolojik sıralamaya göre hazırlayarak müellife verirler. Bu ilk aşama, eserin en temel bölümünü oluşturmaktadır. Birinci aşamadan sonra derlenen ve düzenlenen kitapların konu başlıklarına göre ayrılarak anahtar imler (karakterler) altında yazılmasına geçilir. İkinci aşama bittikten sonra ise son aşama olan derlenen metinleri temiz bir şekilde kâğıda geçirme işlemi başlar. İmparator Jiajing kayıtlarına göre; her bir müstensih günde 3 yaprak yazabilmektedir. Projede görev alan 1381 müstensihin günde 3 yaprak yazması hâlinde temiz bir kopya yarım yılda elde edilebilmektedir. Bu yüzden üçüncü aşamaya 1408 yılının baharında geçilmiştir.⁴¹

Yongle Ansiklopedisi tamamlandıktan sonra kaybolma ihtimaline karşı bir kopyası Nanjing’deki İmparatorluk Kütüphanesi’nde saklanmıştır. Ancak 1427’de başkentin Pekin’e taşınmasıyla beraber Yongle Ansiklopedisi de Pekin’e getirilmiştir. Ming Hanedanlığı Jiajing döneminde (1562) Yongle Ansiklopedisi koruma altına alınarak asıl haliyle birebir yeniden kopyalanmıştır ve kopya hanedanlık kitaplarının saklandığı kitap odasında saklanmıştır. Çin’in en büyük en değerli kültür mirası olan Yongle Ansiklopedisi ilk büyük zararını İmparator Qianlong döneminde almıştır. İmparator Qianlong’un İmparator’un Yongle Ansiklopedisi’nden daha büyük bir ansiklopedi hazırlatma isteği Yongle Ansiklopedisi’nin kitap odasından gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır. Ancak Qing döneminin büyük ansiklopedisi “Dört Bilgi Hazinesi (Siku Quanshu)”⁴² derlenirken “Yongle Ansiklopedi-

38 Shi Jing (诗经): MÖ 5. yüzyılda Konfüçyüs tarafından derlenen 5 klasik kitaptan biridir. İçerisinde tam olarak 300 şarkı bulunmaktadır. Konfüçyüs, eserde genellikle ahlaki ve siyasi konulara dayanan şarkıları ele almıştır. Şarkıların birçoğu üslup bakımından aşk şarkılarını konu alan halk şarkılarına benzemektedir. (Ayrıntılı bilgi için Bk. Eberhard, *age.*, s. 72)

39 San Li (三礼): MÖ 5. Yüzyılda Konfüçyüs tarafından derlenen 13 klasik eserden “Törenler Klasığı”, “Zhou Törenleri” ve “Törenler ve Seremoniler” adlı 3 klasik eseri içermektedir.

40 Yijing Fang (医经方): Han Hanedanlığı öncesinde geleneksel Çin tıbbı üzerine yazılan eserlerdeki ilaç reçetelerini ve o dönemki doktorlar tarafından deneyimlenen hastalıkları tedavi yöntemlerini içermektedir.

41 Wang, *agm.*, s. 32.

42 Siku Quanshu (四库全书): İmparator Qianlong’un (乾隆帝) emriyle 1773 yılında Ji Yun (纪昀) başkanlığında derlenmeye başlanmıştır ve 1782 yılında tamamlanmıştır. Eser; yaklaşık olarak 79 bin el yazması tomar, 36 bin cilt, 800 milyon karakterden oluşmaktadır. Eserin

si” içerisinde yer alan 2400 el yazması tomarın kaybolduğu ortaya çıkmıştır. 1900 yılında ise Boksör Ayaklanması sonucunda Japonya, Rusya, İngiltere, Fransa, Amerika, İtalya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu 8 müttefikin Çin’e girmesiyle beraber Yongle Ansiklopedisi’nin birçok bölümü kaybolmuş ve eser dünyanın dört bir tarafına dağılmıştır. 1909 yılında, Pekin Kütüphanesi kurulduğunda eserden geriye yalnızca 60 cilt kalmıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti kurulduktan sonra Yongle Ansiklopedisi’nin kayıp bölümlerinin Çin’den ve diğer ülkelerden toplanması kararlaştırılmıştır. 1960 yılında toplanan 730 cildi birleştirilerek basıma girmiştir. Bundan sonraki 30 yıllık süreç boyunca toplanan 60 ciltle beraber ansiklopedi yeniden derlenerek 1982 yılında yeniden basılmıştır. 2012 yılında, ansiklopedinin 16 cildinin daha bulunmasıyla beraber eserin toplam 813 cildi basıma girmiştir. 2013 yılından itibaren diğer ülkelerden toplanan bölümler 813 cilde dâhil edilerek Ulusal Çin Kütüphanesi Yayınevi tarafından basılmaya devam edilmektedir.⁴³

Günümüzde koruma altına alınan Yongle Ansiklopedisi; bugün Çin’de Çin Halk Kütüphanesi, Şangay Kütüphanesi ve Sichuan Üniversitesi Kütüphanesi’nde sergilenmektedir. Yongle Ansiklopedisi’nin saklanması ve korunması adına bazı ülkeler ellerinde bulunan bölümleri Çin’e geri iade ederken bazı bölümleri ise hala yurtdışındaki birçok müzede sergilenmektedir. İngiltere’deki Britanya Müzesi, Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi, Londra Üniversitesi Kütüphanesi; Amerika’da Boston Halk Kütüphanesi, Cornell Üniversitesi Kütüphanesi, Kongre Kütüphanesi, Huntington Kütüphanesi; Almanya’da Hamburg Üniversitesi Kütüphanesi, Doğa Müzesi; Japonya’da Milli Diet Kütüphanesi, Kyoto Üniversitesi; Vietnam’da Hanoi-Fransız Üniversitesi bu kütüphane ve müzelere örneklerdendir⁴⁴. Bulunan bölümler üzerinde yapılan araştırmalarda ise Yongle Ansiklopedisi’nin bugün bulunan tüm el yazmalarının kopyası olduğu ortaya çıkarılmıştır. Asıl el yazmasının nerede olduğu hakkında araştırmacılar ikiye bölünmüştür. Bazı araştırmacılar, asıl el yazmasının İmparator Jiajing tarafından alındığını ve eserin onun mezarında saklandığını iddia etmektedir. Ancak İmparator Jiajing’in mezarında yapılan kazılarda asıl el yazması eserin bulunmaması bu iddiayı çürütmüştür. Bazı araştırmacılar ise asıl el yazmasının Ming Hanedanlığının yıkılış sürecinde kaybolduğunu iddia etmektedir. Bu iddia, bugün neredeyse birçok araştırmacı tarafından kabul görmektedir. Fakat bize göre

yazımında 3500’den fazla kaynak kullanılmıştır.

43 Zhang, *age.*, s. 42-43.

44 Zhang, *age.*, s. 90-118.

asil el yazmasına ne olduğu uzun bir süre daha muamma olarak kalacaktır.

Yongle Ansiklopedisi, tarihi süreç içerisinde bugüne kadar varlığını sürdürememiş birçok eseri günümüze kadar taşımış bilgi ummanıdır. Yazımının üzerinden 600 yıldan fazla süre geçmesine rağmen Yongle Ansiklopedisi bugün yalnızca dünya çevresindeki Sinoloji uzmanları için değil tıp, edebiyat, mimari vb. alanlarda çalışmalar yapan birçok bilim insanı için büyük bir başvuru kaynağıdır. Yongle Ansiklopedisi içerisinde yer alan tıp bölümüne kısaca değinirsek; 1986 yılında Xiao Yuan (萧源) Yongle Ansiklopedisi'nin Çin'de var olan 795 cildini toplarken "Tıp ve İlaç" bölümüne ait ciltleri derlemeye başlamıştır. Yapılan istatistiklere göre; Yongle Ansiklopedisi içerisinde "Tıp ve İlaç Kaynaklarının Derlemesi" üzerine 72 cilt vardır.⁴⁵ Bu ciltlerde tıp bilimine, hanedanlıklar dönemlerine ait tıp kaynaklarına, her tıbbi birime ait tanı ve tedavi yöntemlerine, adli tıp hakkında verilere, şifalı bitkilere, ilaç denetimine, doktor biyografilerine, tıp bilimi üzerine yazılan notlara ve Song, Jin, Yuan dönemine ait kayıp tıp kaynaklarına yer verilmiştir.⁴⁶ Bu 72 ciltten sadece 8'i "Çocuk Hastalıkları Kaynakları"⁴⁷, 3'ü "Kadın Hastalıkları Kaynakları"⁴⁸ üzerinedir.

Günümüz bilim dünyasında Yongle Ansiklopedisi üzerine yapılan araştırmalar ise son dönemlerde yoğunluk kazanmaya başlamıştır. 2002 yılında Çin'de "Yongle Ansiklopedisinin 600. Yıl Dönümü" üzerine yapılan kongreye dünya çevresinden Amerika, İngiltere, Fransa, Avustralya, Rusya, Japonya, Kore gibi ülkelerden 50 araştırma kurumu, yüze yakın katılımcı katılarak Yongle Ansiklopedisi üzerine yaptıkları değerli çalışmalarını sunmuşlardır.⁴⁹ Ayrıca uluslararası alanda Yongle Ansiklopedisi üzerinde yapılan çalışmalar, Yongle Ansiklopedisi'nin tanıtımına ve araştırılmasına büyük katkı sağlamaya devam etmektedir.

45 Ruqing Zhang (张如青), Xuedan Zhang (张雪丹), "Xiancun Yongle Dadian Erke Wenxian Yanjiu (现存《永乐大典》儿科文献研究)", *Zhongyi Wenxian Zazhi*, S 2, Shanghai 2008, s. 2-6.

46 Ruqing Zhang, "Haiwai Xin Faxian Shiqi Juan Yiyao Wenxian Chu Tan (《海外新发现〈永乐大典〉十七卷》医药文献初探)", *Zhonghua Yishi Zazhi*, C 34, S 4, Beijing 2004, s. 196.

47 Zhang, Zhang, agm., s. 2.

48 Jingrong Li (李景荣), "Yongle Dadian Xiancun Fuke Wenxian Jiazhi Tantaoyao (《永乐大典》现存妇科文献价值探讨)", *Shaanxi Zhongyi*, S 11, Shaanxi 1987, s. 506-507.

49 Shiwei Wang (王世伟), "Yongle Dadian Baosun, Yanjiu yu Chuanbode Guoqu yu Weilai (《永乐大典》保存、研究与传播的过去与未来)", *Tushuguan Zazhi*, C 21, S 7, Shanghai 2002, s.74.

Sonuç

Günümüzden yaklaşık olarak 600 yıl önce derlenen Yongle Ansiklopedisi, Çin'in gelecek nesillere bıraktığı en büyük mirastır. Bugün Yongle Ansiklopedisi sayesinde geçmişten bu yana hızla akıp giden zamanda kaybolan birçok eser yeniden gün yüzüne çıkmıştır. İçeriğinde Yuan dönemi öncesi yaklaşık olarak 8 bin çeşit kaynağa yer veren Yongle Ansiklopedisi, Çin tarihçiliğinin 14. yüzyıla kadar ne kadar geliştiğini gösteren en büyük kanıtlardandır.

Dünyanın en kapsamlı ansiklopedisi olarak nitelendirilen Yongle Ansiklopedisi'nin hazırlanmasında disiplinler arası sistematik ve bilimsel bir çalışma söz konusudur. Alanında uzman 2169 bilim insanının üzerinde yıllarca emek verdiği Yongle Ansiklopedisi, yalnızca İmparator Yongle ve genel editör Xie Jin'in değil kolektif bir çalışmanın ürünüdür. Aksi takdirde 2169 kişinin bir araya gelerek bu muhteşem dev eseri meydana getirmesi imkânsızdır.

Yazımında eşsiz tekniklerin kullanıldığı Yongle Ansiklopedisi, Çin medeniyetin dünya kültür mirasına bıraktığı en güzel hediyedir. Ne yazık ki bugün yalnızca %3'lük bir bölümüne (yaklaşık olarak 800 cilt) ulaşabildiğimiz Yongle Ansiklopedisi'ne ait el yazmalarının tamamı günümüze kadar ulaşmamıştır. Yazıldığı dönemden itibaren her ne kadar itinayla korunmaya çalışılsa da Yongle Ansiklopedisi'nin birçok bölümü maalesef Çin tarihindeki birçok değerli kaynak gibi kaybolmuştur. Ancak şunu da bilmemiz gerekir ki Yongle Ansiklopedisi'nin bugün var olan %3'lük kısmın günümüze kadar ulaşması bizim için değerlendirmemiz gereken büyük bir şanstır. Ülkemizde ise Yongle Ansiklopedisi üzerine yapılmış kapsamlı bir araştırma bulunmamaktadır. Bu çalışma, ülkemizde Yongle Ansiklopedisi üzerine yapılan ilk çalışma özelliği taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Avşar, Zakir, Kaya, Elif Emre, Omur, Songül, “Toplumsal ve Siyasal Bir Proje: Ansiklopedi ve Ansiklopedizm”, *Akdeniz İletişim Dergisi*, S 22, Antalya 2014, s. 219-236.

Aykut, Ayhan, “Ansiklopedi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C 3, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1991, s. 217-227.

Brehaut, Ernest, *An Encyclopedist of the Dark Ages: Isidore of Seville*, Columbia University Press, New York 1912.

Britannica Concise Encyclopedia, “Encyclopaedia”, Encyclopedia Britannica, Inc., Peru 2006.

Ceylan, Fatma Ecem, “Müslüman Çinli Amiral Zheng He’nın Aile Tarihine Genel Bir Bakış”, *Current Research in Social Sciences*, C 2, S 2, Ankara 2016, s. 37-45.

Doody, Aude, “Pliny’s “Natural History: Enkuklios Paideia and the Ancient Encyclopedia”, *Journal of the History of Ideas*, C 70, S 1, Philadelphia 2009, pp. 1-21.

Doody, Aude, *Pliny’s Encyclopedia: The Reception of the Natural History*, Cambridge University Press, New York 2010.

Goodrich, L. Carrington, “More On The Yung-Lo Ta-Tien”, *Journal of the Royal Asiatic Society Hong Kong Branch*, C 10, Hongkong 1970, s. 17-23.

Guo, Bogong (郭伯恭), *Yongle Dadian Kao* (永乐大典考), Shanxi Renmin Chuban She, Shanxi 2014.

He, Zhongli (何忠礼), Zheng Jin (郑瑾), “Lüelun Songdai Leishu Dasheng de Yuanyin (略论宋代类书大盛的原因)”, *Zhejiang Daxue Xuebao*, C 33, S 1, Hangzhou 2003, s. 31-37.

Knothe, Florian, “Depictions of Glassmaking in Diderot’s “Encyclopédie””, *Journal of Glass Studies*, C 51, New York 2009, pp. 154-160.

Li, Jingrong (李景荣), “Yongle Dadian Xiancun Fuke Wenxian Jiazhi Tantaoyao (《永乐大典》现存妇科文献价值探讨)”, *Shaanxi Zhongyi*, S 11, Shaanxi 1987, s. 506-507.

McAleavy, H., “More Remains of the Greatest Chinese Encyclopaedia: Yung Lo Ta Tien”, *The British Museum Quarterly*, C 15, Londra 1941 - 1950, pp. 36-39.

Murphy, Trevor, *Pliny the Elder's Natural History: The Empire in The Encyclopedia*, Oxford University Press, New York 2004.

Ni, Xiaojian (倪晓建), "Leishu Zhi Ti Yanmian You Xu: Jinian Yongle Dadian Bianzuan 600 Nian (类书之体, 延绵有续—纪念《永乐大典》编纂600年)", *Zhongguo Tushu Xuebao*, S 5, Beijing 2002, s. 25-28.

Serdaroğlu, Ü. Serdar, Yıldırım, Kadir, "İstanbul'un Ansiklopedileri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C 8, S 16, İstanbul 2010, s. 591-617.

Wang, Shiwei (王世伟), "Yongle Dadian Baosun, Yanjiu yu Chuanbo de Guoqu yu Weilai (《永乐大典》保存、研究与传播的过去与未来)", *Tushuguan Zazhi*, C 21, S 7, Shanghai 2002, s. 74-76.

Wang, Zhongmin (王重民), "Yongle Dadian de Bianzuan Jiqi Jiazhi (《永乐大典》的编纂及其价值)", *Shixue Shi Yanjiu*, S 5, Beijing 1980, s. 29-35.

Eberhard, Wolfram, *Çin Tarihi, Türk Tarih Kurumu*, Ankara 2007.

Xu, Wanpu (许婉璞), "Yongle Dadian: Wo Guo Gudai Leishu Bianzuan de Dianfan (《永乐大典》——我国古代类书编纂的典范)", *Chuban Faxing Yanjiu*, S 10, Beijing 2006, s.70-72.

Yan, Xianzhang (阎现章), "Lun Xie Jin de Wenhua Chuanbo Neijie Chuanggou Sixiang yu Yongle Dadian de Bianji Chuanbo Tese (论解缙的文化传播媒介创构思想与《永乐大典》的编辑传播特色)", *Henan Daxue Xubao*, C 49, S 5 Henan 2009, s. 120-125.

You, Xiaoping (尤小平), "Jie Jin yu Yongle Dadian (解缙与《永乐大典》)", *Fujian Shi Da Fuqing Fen Xiao Xuebao*, S 1, Fujian 2013, s. 101-105.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.

Zhang, Chenshi (张忱石), *Yongle Dadian Shihua (永乐大典史话)*, Guojia Tushuguan Chuban She, Beijing 2014.

Zhang, Ruqing, "Haiwai Xin Faxian Shiqi Juan Yiyao Wenxian Chu Tan (《海外新发现〈永乐大典〉十七卷》医药文献初探)", *Zhonghua Yishi Zazhi*, C 34, S 4, Beijing 2004, s. 195-198.

Zhang, Ruqing (张如青), Zhang Xuedan (张雪丹), "Xiancun Yongle Dadian Erke Wenxian Yanjiu (现存《永乐大典》儿科文献研究)", *Zhongyi Wenxian Zazhi*, S 2, Shanghai 2008, s. 2-6.